

DOI: [10.32702/2307-2156-2020.8.100](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2020.8.100)

УДК 351.88::342.95

*Д. Ю. Мартинов,
слухач, Національна академія державного управління при Президентові України;
головний спеціаліст відділу координації підготовки документів стратегічного
планування головного організаційно-аналітичного управління Директорату стратегічного
планування та європейської інтеграції Міністерства внутрішніх справ України
ORCID ID: 0000-0002-6781-5533*

*Н. І. Обушна,
д. держ. упр., доцент, доцент кафедри публічного управління та публічної служби,
Національна академія державного управління при Президентові України
ORCID ID: 0000-0001-5612-3104*

ФЕНОМЕН КОРУПЦІЇ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ НАУКОВОГО ДИСКУРСУ

*D. Martynov
student, National Academy for Public Administration under the President of Ukraine ; Chief
Specialist of the Strategic Planning Coordination Department of the Main Organizational and
Analytical Department of the Directorate for Strategic Planning and European Integration of the
Ministry of Internal Affairs of Ukraine
N. Obushna*

*Doctor of Sciences in Public Administration, Associate Professor, Associate Professor of the
Department of Public Governance and Public Service, National Academy for Public Administration
under the President of Ukraine*

THE PHENOMENON OF CORRUPTION IN THE SYSTEM OF PUBLIC GOVERNANCE: THEORETICAL ASPECTS OF SCIENTIFIC DISCOURSE

У статті обґрунтовано актуальність дослідження феномену корупції в системі публічного управління та необхідність теоретичного формування підґрунтя національної антикорупційної політики як пріоритетного напрямку спеціальності "Публічне управління та адміністрування". У контексті цивілізаційно-історичного контенту підтверджено, що корупційні практики супроводжують практично всю історію людського буття. Проаналізовано етимологічне походження поняття "корупція" та її соціально-правову природу. Окреслено сучасні теоретичні підходи до трактування сутності поняття "корупція" та досліджено феномен корупції в системі публічного управління. На цій підставі констатовано, що корупційні прояви становлять реальну загрозу існуванню конституційно заявлених параметрів української держави (демократичних, соціальних, правових), створюючи тим самим міцне підґрунтя для процвітання в країні системної корупції, агресивно-руйнівний потенціал якої проявляється в її інституціональній експансії.

The article substantiates the relevance of the study of the phenomenon of corruption in the public administration system and the need for theoretical formation of the basis of national anti-corruption policy as a priority area of the specialty "Public Administration". In the context of civilization-historical content, it has been confirmed that corrupt practices accompany almost the entire history of human existence. The etymological origin of the concept of "corruption", its socio-legal nature and dimensions (social, political-economic, criminological, criminal-legal) are analyzed. Modern theoretical approaches to the interpretation of the essence of the concept of "corruption" are outlined and the phenomenon of corruption in the system of public administration is studied. On this basis, it is stated that corruption is a real threat to the constitutionally declared parameters of the Ukrainian state (democratic, social, legal), thus creating a solid foundation for the prosperity of systemic corruption, aggressive and destructive potential of which is manifested in its institutional expansion.

Emphasis is placed on the need to take into account the socio-cultural nature of corruption, which will provide an adequate description of the role of this complex multi-level institution. It is the transformational model of the "society-man" connection that allows us to consider and measure the perception of corruption in public authorities by ordinary Ukrainians, to combine its objective and subjective dimensions, to find the right transition from one level of description to another.

It is concluded that corruption is an antisocial, immoral and illegal phenomenon, which will ultimately lead the state not only to the contempt of other states, to significant damage to the economy, but also to the degradation and decline of the state as a whole. Therefore, in order to overcome crisis-type corruption, it is necessary to carry out deep social reforms, through consistent systemic and coordinated actions, united by one concept, which will change the way of life and ensure the formation of a legal social worldview.

Ключові слова: *корупція, корупційне правопорушення, публічне управління, антикорупційна політика, органи публічної влади.*

Key words: *corruption, corruption offense, public administration, anti-corruption policy, public authorities.*

Постановка проблеми. У сучасних реаліях світового розвитку серед величезної кількості глобальних проблем, від вирішення яких залежить еволюція суспільства, одну з провідних займає проблема корупції. Це значною мірою стосується й України, де корупція "просочилася" в усі сфери суспільних відносин та стала однією з фундаментальних причин кризи української державності. Адже "корупція як антисуспільне явище впливає на темпи розвитку економіки держави, соціальну сферу, владу та суспільство в цілому" [10, с. 2]. У результаті ураження більшості національних інститутів публічної влади "вірусом корупції" відбувається руйнація соціально-економічної сфери, відзначається деградація правоохоронних та судових органів, системи освіти, охорони здоров'я та ін., що значно уповільнює впровадження вкрай необхідних соціально-економічних реформ та перешкоджає досягненню мети сталого розвитку, впровадженню європейських стандартів життя та виходу держави на провідні позиції у світі.

Водночас в Україні запобігання корупції та ефективна національна антикорупційна політика визначені одним із основних завдань Стратегії сталого розвитку "Україна – 2020" (далі – Стратегія) [13]. Прийняття в Україні означеної Стратегії свідчить про те, що проблема запобігання корупції є однією з найактуальніших проблем публічного управління, а теоретичне підґрунтя формування національної антикорупційної політики має стати пріоритетним напрямом спеціальності "Публічне управління та адміністрування".

У свою чергу, актуальність дослідження феномену корупції в системі публічного управління також зумовлюється збільшенням різноманітності форм її проявів на сучасному етапі в процесі становлення й розвитку як економічної, так і політичної системи України, її впливом на всі сфери життєдіяльності суспільства. Крім того, об'єктивна необхідність дослідження феномену корупції та антикорупційної політики зумовлюється також потребою практичного застосування в Україні європейських стандартів антикорупційної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зауважимо, що вітчизняні та зарубіжні вчені з різних галузей науки (у т. ч. правознавці, політологи, соціологи, психологи, державні управлінці та ін.) у своїх публікаціях приділяють чільну увагу теоретичному обґрунтуванню загальних обставин, що сприяють виникненню та розповсюдженню феномену корупції, а також питанням запобігання та протидії корупційним

діям. Хоча, пріоритетність у вивченні корупційної проблематики все-таки належить аналітикам та науковцям країн з розвинутою економікою (С. Алатас, Д. Андерсон, С. Вей, Г. Беккер, Ш. Грей, Д. Кауфман, Р. Клітгард, Г. Колодко, П. Мауро, І. Мени, Д. Норт, М. Пайман, М. Палдман та ін.).

Водночас різні аспекти появи та поширення феномену корупції в системі публічного управління висвітлюються у вітчизняних наукових розробках В. Бакуменка, В. Баштанника, А. Волошенка, В. Гарашука, В. Гладкого, Я. Жаліла, Н. Липовської, Е. Молдована, С. Невмержицького, Н. Нижник, А. Новака, С. Серьогіна, В. Соловійова, В. Федоренка, та ін.

Невирішені частини проблеми. Незважаючи на досить вагомий напрацювання науковців за вказаним напрямом, фундаментальні наукові дослідження щодо системних характеристик корупції, наслідків, до яких вона призводить на загальнодержавному рівні, а також розуміння індивідуальних культурних і психологічних факторів, що сприяють або перешкоджають корупційному поведінню посадових осіб в системі публічного управління ще залишаються далекими від завершення, тому перебувають в епіцентрі серйозних наукових дискусій. Такий висновок підтверджується й відсутністю серед дослідників одностайної згоди щодо сутності, предмета та критеріїв цього явища, попри те, що воно досить часто згадується в сучасному науковому дискурсі. Отже, вважаємо, що на сьогодні галузь знань публічного управління та адміністрування потребує самостійного дослідження феномену корупції, передусім як соціально-політичного явища, сутність якого неможливо пояснити лише соціально-психологічними чи економічними особливостями діяльності посадових осіб.

Формування мети статті. З огляду на зазначене, головна ідея статті полягає в обґрунтуванні теоретичних аспектів феномену корупції в умовах становлення системи публічного управління в Україні.

Вклад основного матеріалу. Цивілізаційно-історичний контент дослідження підтверджує, що корупційні практики супроводжують практично всю історію людського буття.

Перша згадка про корупцію як негативну форму здійснення державної служби знайшла своє відображення в найстарішому з відомих людству історичних пам'ятників державності: архіві стародавнього Вавилону, що припадає на другу половину XXIV століття до нашої ери. В епоху шумерів і семітів Цар Лагаша (древнього міста-держави в Шумері на території сучасного Іраку) Урукагіна реформував державне управління з метою припинення зловживань своїх чиновників і суддів, а також зменшення здириництва незаконних винагород у храмового персоналу з боку царської адміністрації, зменшення та впорядкування платежів за обряди [2].

На сучасному етапі суспільного розвитку негативні наслідки корупції продовжують відчувати на собі жителі всіх країн сучасного світу і передусім в країнах з перехідною економікою. Саме тому в аналітичних матеріалах Міжнародної громадської організації Transparency International визначено: "Феномен "корупція" має глобальний характер... Немає таких країн бідних чи багатих, які б могли претендувати на виключну цнотливість" [8].

В Україні після розпаду СРСР корупція також уразила практично всю національну систему громадських стосунків, структуру влади, скувала ділове життя країни та знизила результативність та ефективність державного управління. У даному контексті досить актуально виглядає така теза Ф. Ніцше: "Життя – це джерело вітри, але там, де п'є поволоч, всі криниці отруєні" [9, с. 98]. Перефразовуючи філософа, розуміємо, що недотримання законів певною групою людей знищує цілісність держави загалом.

Звертаючись до теоретичної сторони досліджуваної проблеми, слід розкрити семантичну інтерпретацію явища корупції як складного соціального феномену, що має глибоко системний характер. Саме через системність цього явища проблема корупції вивчається практично всіма представниками гуманітарних наук, у тому числі представниками науки державного управління.

Водночас, найбільш повне дослідження первинної соціально-правової сутності та значення феномену корупції нам вбачається лише на підставі етимологічного аналізу самого поняття "корупція". У зв'язку з цим зауважимо, що більшість зарубіжних вчених доходять висновку, про неоднозначність етимології поняття "корупція".

Так, на думку переважної більшості вчених, термін "корупція" має давньоримське походження. Власне, це підтверджується тим, що слово "корупція" є поєднанням латинських слів *corruptio* та *-onis*. Наприклад, чилійський вчений проф. Луїс Родрігес Коллао, зауважує, що похідна словесна фраза *corruptio* (є сполученням слів *com* (разом) та *ruptio* (ламати)) дозволяє зрозуміти етимологічний підтекст "корупції", адже вказане словосполучення "виражає ідею акту, який змінює стан речей через співучасть або спільну дію двох або більше осіб" [15, с. 341].

Водночас, доцільно нагадати, що такі руйнівні дії, як "пошкодження", "ламання", "розривання" в період Стародавнього Риму позначались словом *gurio*, а слово *ruptio*, таким чином, римлянами використовувалось відносно того, хто шкодить, ламає, руйнує відносини чи домовленість. Між тим, термін *ruptio* римляни використовували для того, щоби описати вибух чи руйнівні дії зсередини, а слово *ruptio* – для позначення вторгнення, руйнування або деструктивних дій, що відбуваються ззовні [4]. З іншого боку, як зазначає польська вчена Яніна Філек, термін *corruptio* використовувався римлянами для опису, по-перше, псування та забруднення, а, по-друге, для визначення спокушання та хабарництва. Таким чином, у понятті корупції зустрічаються дві сутнісні лінії, основна – пов'язана із руйнуванням (фізичний аспект – розрив, ламання, пошкодження), друга – пов'язана з обманом (моральний аспект – розрив відносин або договору, спокуса) [17, с. 159].

Між тим, слід звернути увагу на те, що термін *corruptio* містить префікс, значення якого означає певну взаємність, взаємодію та навіть співпрацю. Зважаючи на викладене, термін *corruptio* означає певний тип

руйнації та фальсифікації, спокуси чи ганьби, що здійснюються в межах відносин – хтось когось спокушає, ображає, дає (отримує, вимагає) хабар. Отже, “в одному з первісних значень корупція є суб’єктивною і двоелементною. Corruptor – це той, хто руйнує, спокушає, а corruptus – той, хто може спокушитися, і тому зіпсований (й у моральному сенсі), продажний, злий” [17, с. 159].

На думку К. Фрідріха, “будь-яка спроба проаналізувати поняття корупції буде суперечити факту, що англійською та іншими мовами слово “корупція” історично має абсолютно різні значення. Існують два основних бачення на інтерпретацію такого походження” [5, с. 45]. Насамперед, поширеною є версія, де поняття “корупція” походить від латинського “corruptio”, що означало псування, підкуп, продажність посадових осіб органів публічної влади, громадсько-політичних діячів. Водночас існує й інша точка зору, згідно якої латинський термін “corruptio” походить від двох кореневих слів “cor (серце, душа, дух, розум) і “ruptum” (псувати, руйнувати, розбещувати) [5 с. 46]. Тому суть корупції не в підкупі, продажності державних та інших службовців, а в порушенні єдності (дезінтеграції, розкладанні, розпаді) того чи іншого об’єкта, у тому числі системи органів державної влади.

У сучасному глумачному словнику під поняттям корупція розуміється “використання посадовою особою свого службового становища з метою особистого збагачення” [1], тобто корупція може розглядатися як соціальна корозія, що роз’їдає державну владу і суспільство в цілому.

Загалом, на сьогодні деякі вчені розглядають корупцію щонайменше в чотирьох вимірах [3, с. 4]:

– соціальному: корупція – це використання посадовою особою наданих їй повноважень і можливостей для незаконного особистого збагачення;

– політико-економічному: корупція означає привласнення посадовими особами власності та інших вигід (економічний аспект поняття) опосередковано-шляхом отримання влади (політичний аспект);

– кримінологічному: значення корупції обмежують лише тими сторонами соціального і політекономічного її значень, які відображають її антисоціальні, суспільно небезпечні і кримінально-протиправні сутність і зміст;

– кримінально-правовому: корупція є суспільно небезпечним діянням, суб’єктом якого є посадові особи, що визначені законом, які використовують посадові повноваження з корисливою зацікавленістю і в цілях особистого збагачення.

У свою чергу, Санжаровець В.М. вважає, що головним стимулом до корупції є можливість отримання економічного прибутку, пов’язаного з використанням владних повноважень, а головним стримувальним чинником – ризик викриття і покарання. Різні прояви корупції мають різну етичну оцінку: одні дії вважаються злочинними, інші – всього лише аморальними [14, с. 81].

На думку професора з Каліфорнії Р. Клітгаарда, корупція є наслідком неефективної діяльності інститутів суспільства, рівень якої можна визначити за такою формулою 1 [16, р. 19]:

Корупція = монополія владних повноважень + свобода в ухваленні рішень – підзвітність, (1)

Українське законодавство дає формулювання поняття “корупції” в Законі України “Про запобігання корупції” № 1700-VII від 14.10.2014 р: “корупція – використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 Закону наданих їй службових повноважень чи пов’язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов’язаних з ними можливостей” [12]. У цьому ж законі зазначається, що корупційним правопорушенням вважається умисне діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, цивільно-правову та дисциплінарну відповідальність [12].

Водночас, ч. 2 ст. 19 Конституції України зобов’язує органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадових осіб діяти лише на підставі, у межах повноважень та у спосіб, передбачені Конституцією та законами України [6]. Для суспільства та для окремої особи це положення є гарантією належного виконання публічною владою покладених на неї завдань, а також дотримання прав та свобод людини. За всіх вищенаведених обставин інституціональний аспект формування національної антикорупційної політики є одним з основних напрямів організаційно-правового забезпечення протидії корупції, становлення європейського типу публічного адміністрування в Україні.

Проте, практика засвідчує, що на сучасному етапі розвитку української державності корупція набуває ознак всепоглинаючого суспільного феномену, агресивного і непередбачуваного за характером. Це явище спотворює усі сфери суспільного життя: економіку, політику, управління. Корупційні прояви становлять реальну загрозу існуванню конституційно заявлених параметрів української держави (демократичних, соціальних, правових), створюючи тим самим міцне підґрунтя для процвітання в країні системної корупції, агресивно-руйнівний потенціал якої проявляється в її інституціональній експансії. Не випадково експосол США в Україні Джеффри Пайетт заявив, що “корупція в Україні страшніша російських танків” [11].

Тобто корупція в Україні – системна проблема, яка існує на усіх рівнях суспільного життя та публічного управління, руйнуючи при цьому державні засади зсередини та створюючи реальні загрози цивілізаційним перспективам української державності. У державі процвітає як дрібна так і масштабна корупція.

При цьому найбільш корумпованими є такі інституції як політичні партії, законодавчі органи, а також публічні службовці та судові органи. Однак, українське суспільство, на жаль, можна охарактеризувати як суспільство з високою толерантністю до корупційних дій.

Отже, проведені дослідження засвідчили, що сутність явища корупції залежно від методологічного підходу можна трактувати в широкому та вузькому розумінні, а саме:

- у вузькому: як одна з форм одержання особистої вигоди у сфері професійної управлінської діяльності;
- у широкому: як загальний результат негативних проявів у сфері публічної влади.

У даному контексті ми повністю підтримуємо позицію Н. А. Липовської, яка відзначає, що під час дослідження корупції варто враховувати її соціокультурну природу, щоб одержати адекватний опис ролі цього складного багаторівневого інституту. Саме трансформаційна модель зв'язку “суспільство – людина” дозволяє розглянути і виміряти сприйняття корупції в органах публічної влади пересічними українцями, поєднати її об'єктивні та суб'єктивні виміри, знайти правильний перехід від одного рівня опису до іншого. Такий підхід дозволяє виявити роль корупції в життєдіяльності суспільства як автономної, самокерованої, організованої складної ієрархії систем і розробити адекватні механізми її обмеження. Обраний теоретико-методологічний ключ дає можливість сформулювати цілісне уявлення про механізми публічного управління запобіганням та протидією корупції в органах публічної влади [7].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи вищевикладене, доходимо висновку, що сутність феномену корупції проявляється в тому, що вона:

- виступає деструктивним феноменом суспільного буття, має історичні витоки і глобальний характер;
- є правовим, економічним, політичним, психологічним і моральним явищем;
- має соціальну обумовленість (є продуктом соціального життя) та постійно підживлюється системою політичних, законодавчо-правових, організаційно-регуляторних, фінансово-економічних чинників антисуспільного характеру і змісту;
- має свою соціальну ціну, яку платить держава та суспільство за існування корупції, істотно впливає на найважливіші соціальні процеси та підсилюється в умовах економічно-політичної нестабільності держави;
- має властивість пристосовуватись до суспільних реалій, постійно мімікрувати (тобто поводитись безпринципно, пристосовуватись до ситуації) та еволюціонувати (корупція від окремих, спорадичних проявів у вигляді хабарництва, перетворилася на складне, системне, багатогранне явище).

Загалом, вважаємо, що корупція, як наслідок правового нігілізму є асоціальним, аморальним і протиправним явищем, яке, зрештою, приведе державу не лише до зневаги інших держав, до суттєвих збитків в економіці країни, але й деградації й занепаду держави в цілому. Тому для подолання корупції кризового типу необхідно провести глибокі соціальні реформи, шляхом послідовних системних і скоординованих дій, об'єднаних однією концепцією, які змінять спосіб життя і забезпечать формування правового соціального світогляду. Саме це й визначає перспективи наших подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел.

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К., Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2007. 736 с
2. Волошенко А.В. Корупція: історичні витоки та сучасні прояви. *Актуальні Проблеми Економіки: науковий економічний журнал*. 2015. №3 (165). С. 8-16.
3. Гарашук В.М., Мухтаєв А.О. Актуальні проблеми боротьби з корупцією в Україні: монографія. Х.: Право, 2010. 144 с.
4. Гладкий В.В. Сутність та значення феномену корупції. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2019. № 18. С. 124-132. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vprc_2019_18_18 (дата звернення 24.06.2020).
5. Задорожний С.А. Сучасні передумови виникнення корупції. *Проблеми реалізації державної антикорупційної політики в Україні* : зб. наук. пр. К. : НАДУ, 2011. С. 43 – 46.
6. Конституція України : закон України від 28 черв. 1996 р. № 13.06.2020).254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua › laws › show> (дата звернення 30.06.2020)
7. Липовська Н.А., Квелішвілі І.М. Формування управлінської культури керівників територіальних органів Державної фіскальної служби (на прикладі митниць). *Аспекти публічного управління*. 2015. № 11. С. 61 – 68.
8. Мандибуря В.О. Корупція: інституційна сутність та механізми подолання. К.: Парламентське видавництво, 2017. 488 с.
9. Ніцше Ф. Так казав Заратустра // Так казав Заратустра; Жадання влади / Пер з нім. А. Онишка, П. Таращука. К.: Основи, 2003. С. 7–341.
10. Новак А.Н. Феномен корупції в системі публічного управління: сучасний зміст та методологічні засади дослідження. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. 2018. Вип. 1. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patp_2018_1_5 (дата звернення 24.06.2020).
11. Пайетт Д. Українська корупція страшніше російських танків. UkrMedia інтернет-газета. URL: <https://ukr.media/politics/238369/> (дата звернення 13.06.2020).
12. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700 –VII. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700> – 18 (дата звернення 30.06.2020).

13. Про Стратегію сталого розвитку “Україна – 2020” : Указ Президента України від 12 січ. 2015 р. № 5/2015. URL : <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html> (дата звернення 30.06.2020)
14. Санжаровець В.М. Корупційний делікт у контексті глобалізаційних трансформацій. *Вісник Національного авіаційного університету*. 2012. № 2. С. 80–84.
15. Collao L.R. Delimitación del concepto penal de corrupción // *Revista de Derecho de la Pontificia Universidad Católica de Valparaíso*. 2004. № 25. P. 339–359.
16. Johnson G. *Exploring Corporate Strategy*. 6th ed. Pearson Education Ltd: FT Prentice Hall. 2002. 1082 p.
17. Filek J. *Polski trójkąt korupcyjny* // *Annales: etyka w życiu gospodarczym*. 2006. Vol. 9, Nr 1. S. 157–171.

References.

1. Busel, W. (2007), *Velykyj tlumachnyj slovnyk suchasnoi ukrains'koi movy* [Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language], Kyiv, Ukraine.
2. Voloshenko, A.V. (2015), “Corruption: historical origins and modern manifestations“, *Aktual'ni Problemy Ekonomiky: naukovyj ekonomichnyj zhurnal*, vol.3, pp.8-16.
3. Garashchuk, V.M. and Mukhtaev, A.O. (2010), *Aktual'ni problemy borot'by z koruptsiieiu v Ukraini* [Actual problems of fight against corruption in Ukraine], Kharkiv, Ukraine.
4. Gladky, V.V. (2019), “The essence and significance of the phenomenon of corruption”, *Visnyk Pivdennoho rehional'noho tsentru Natsional'noi akademii pravovykh nauk Ukrainy*, [Online], vol. 18, available at : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vprc_2019_18_18 (Accessed 24 June 2020).
5. Zadorozhny, S.A. (2011), “Modern preconditions for the emergence of corruption”, *Problemy realizatsii derzhavnoi antykoruptsijnoi polityky v Ukraini : zb. nauk. pr. K. : NADU*, 2011. pp. 43 – 46.
6. The Verkhovna Rada of Ukraine (1996), The Law of Ukraine “Constitution of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show> (Accessed 30 June 2020).
7. Lipovska, N.A. and Kvelishvili, I.M. (2015), “Formation of managerial culture of heads of territorial bodies of the State Fiscal Service (on the example of customs)”, *Aspekty publichnoho upravlinnia*, vol. 11, pp. 61-68.
8. Mandibura, V.O. (2017), *Koruptsiia: instytutsijna sutnist' ta mekhanizmy podolannia* [Corruption: institutional essence and mechanisms of overcoming], Kyiv, Ukraine.
9. Nietzsche, F. (2003), *Tak kazav Zaratustra* [So said Zarathustra], Kyiv, Ukraine.
10. Novak, A.N. (2018), “The phenomenon of corruption in the system of public administration: modern content and methodological principles of the study”, *Publichne administruvannia: teoriia ta praktyka*, [Online], vol. 1, available at : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patp_2018_1_5 (Accessed 24 June 2020).
11. Payette, D. (2019), “Ukrainian corruption is worse than Russian tanks”, *UkrMedia internet-hazeta*, available at: <https://ukr.media/politics/238369/> (Accessed 13 June 2020).
12. The Verkhovna Rada of Ukraine (2014), The Law of Ukraine “About prevention of corruption”, available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (Accessed 30 June 2020).
13. The Verkhovna Rada of Ukraine (2015), Decree of the President of Ukraine “On the Sustainable Development Strategy “Ukraine - 2020”, available at: <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html> (Accessed 30 June 2020).
14. Sanzharovets, V.M. (2012), “Corruption tort in the context of globalization and transformation”, *Visnyk Natsional'noho aviatsijnoho universytetu*, vol.2, pp. 80-84.
15. Collao, L.R. (2004), *Delimitación del concepto penal de corrupción*,. *Revista de Derecho de la Pontificia Universidad Católica de Valparaíso*, vol. 2, pp. 339-359.
16. Johnson, G. (2002), *Exploring Corporate Strategy*, 6th ed, Pearson Education Ltd: FT Prentice Hall,1082 p.
17. Filek, J. (2006), *Polski trójkąt korupcyjny*, *Annales: etyka w życiu gospodarczym*, Vol. 9, Nr 1, pp. 157–171.

Стаття надійшла до редакції 13.07.2020 р.